

Turismen i København under pres

Effekten af den finansielle krise og den økonomiske afmatning for turismen i København

Foto: **nosha** (flickr.com)

Wonderful Copenhagen Analyse
R&D manager Ole K. Mansfeldt
København, november 2008

Turismen under pres

Turismen under pres i 12-18 måneder

Den finansielle krise og den økonomiske afmatning vil få en række konsekvenser for den internationale og nationale turisme. Også hovedstaden vil blive påvirket.

Især i første halvår i 2009 forventes turismen at være præget af negativ vækst, men den negative udvikling vil formentlig også præge andet halvår af 2009, om end i mindre grad.

Andre konklusioner er:

Økonomisk recession

- Den finansielle krise har forstærket en egentlig økonomisk recession, der teknisk allerede er i effekt i flere udviklede lande i tredje kvartal af 2008.
- Den økonomiske tilbagegang forventes at vare i hvert fald til og med første halvår af 2009.
- Forbrugertilliden er exceptionelt lav i de fleste udviklede lande – i USA er den på det laveste niveau siden 1960'erne.

Betydning for turismen

- Efter flere år med uafbrudt vækst er turismen de fleste steder i verden fra og med juni 2008 vokset negativt som følge af den økonomiske recession.
- Indenfor turismen forventer man, at krisen i højest grad vil påvirke udviklingen negativt i første halvår af 2009, hvor der derfor forventes negativ vækst.

- I andet halvår af 2009 vil den økonomiske afmatning fortsat have en negativ indflydelse på udviklingen i turismen.
- Samlet set forventes en negativ vækst i hovedstadens turisme på 1-2 pct. for hele 2009 i forhold til 2008.
- Krisen vil dog især påvirke rejser til fjerne destinationer, forbruget i forbindelse med rejser samt antallet og varigheden af korte ferier.

Betydning for hovedstaden

- Hovedstaden har allerede fra juni mærket til den økonomiske tilbagegang, mens de seneste måneders fokus på den finansielle krise og effekten heraf primært kan aflæses fra oktober måned og frem.
- For de første tre kvartaler er resultatet for hovedstaden lidt under 2007-niveau, så vi forventer et samlet resultat på ca. 1 pct. under sidste års niveau.
- I 2009 vil især første halvår være negativt påvirket af den økonomiske recession.
- Den faldende efterspørgsel får ikke kun betydning for antallet af turister, men også for den enkelte turists forbrug, for opholdslængden og for indtjeningen på hotellerne og alle andre led i værdikæden.
- Hovedstaden har med det unikke eventår i 2009 en god mulighed for at tage stødet af den vigende turismevekst.

Opbygning

Rapporten er bygget op, så den går fra det mere generelle til det mere konkrete. Den starter med en kort skitsering af finanskrisens overordnede implikationer og slutter med en vurdering af, hvilken betydning den generelle økonomiske afmatning konkret kan få for Københavns turisme i 2009. Rapporten bygger på den samme forudsætning som de primære kilder, nemlig en antagelse om at den finansielle krise ikke forværres yderligere. Hvis det sker, vil effekten være endnu mere markant end beskrevet i denne analyse.

Den finansielle krise generelt

Rapporten gennemgår for det første kort den finansielle krise og den økonomiske tilbagegang i verdensøkonomien for at give et indblik i baggrunden for den aktuelle situation.

Betydningen for verdens turisme

Dernæst gennemgås den effekt, som den aktuelle finansielle krise og økonomiske afmatning kan forventes at have på verdens turisme generelt og de europæiske storbyer mere specifikt.

Betydningen for København

Endelig undersøger rapporten den forventede effekt for turismen i København med henblik på en diskussion af betydningen for forskellige markeder og forretningsområder.

Baggrund og kilder

Rapporten er skrevet på baggrund af et bredt udvalg af kilder, som relaterer til de forskellige elementer i rapporten.

Den finansielle krise generelt

På et overordnet plan henvises til to netop offentliggjorte publikationer fra OECD og EU-kommissionen, som redegør for den forventede effekt for verden generelt og mere specifikt for forskellige lande. Disse kilder bruges også i vurderingen af Københavns kildemarkeder.

Betydningen for verdens turisme

FN's organisation for turisme, World Tourism Organisation, er med det netop offentliggjorte World Tourism Barometer den primære kilde i forhold til forventningerne både på verdensplan, for Europa og for København.

Betydningen for København

Danmarks Statistik og Wonderful Copenhagens forskellige forretningsområdechefer er de primære kilder i forhold til forventningerne til Københavns turisme, men naturligvis bruges ovenstående kilder også i denne del af rapporten.

Den finansielle krise påvirker turismen

International finansiel krise giver chokeffekter

Den finansielle krise begyndte allerede tilbage i juli 2007 i USA, men blev for alvor et internationalt fænomen fra september 2008 og frem.

I starten af september blev de to store amerikanske kreditforeninger, Fannie Mae og Freddie Mac, sat under administration, tæt efterfulgt af en konkursbegæring fra Lehman Brothers. Dette skulle vise sig blot at være startskuddet på en sneboldeffekt, som nu har været i to måneder. Den finansielle krise har sendt chokbølger gennem finansverdenen og haft den umiddelbare konsekvens, at verdens økonomi er gået fuldstændig i stå.

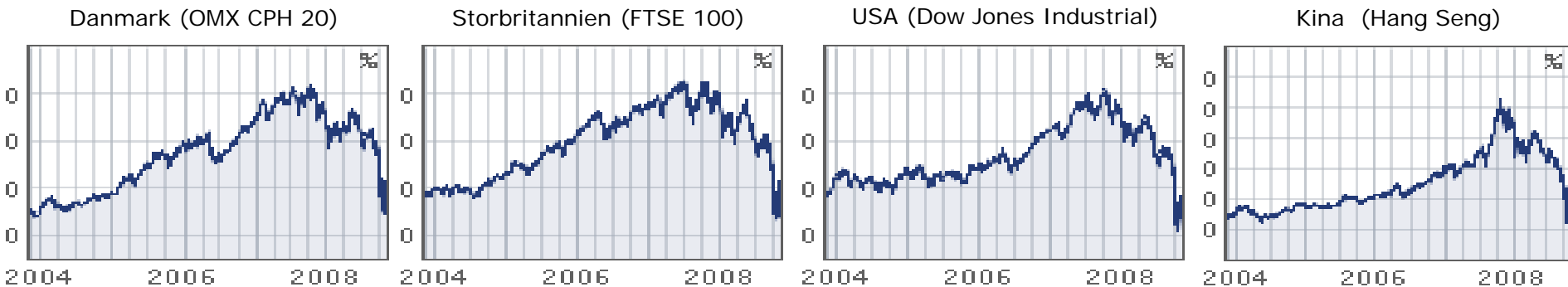
Til trods for forsøget på at stabilisere den finansielle sektor i samtlige udviklede lande med meget store hjælpepakker har effekten ikke umiddelbart været til at stoppe. Derfor har den finansielle krise og opbremsningen i økonomien, som faktisk allerede var i gang, nu udviklet sig til en egentlig økonomisk krise.

Økonomisk tilbagegang i OECD & EU

Den finansielle krise har blandt andet betydet store fald på verdens børser, som det ses i figurerne nedenfor for en række udvalgte aktieindeks.

Det er dog ikke kun aktier, der rammes af effekterne af den

Figur: Udviklingen i diverse aktieindeks, 2004-2008 (kilde: borsen.dk)

finansielle krise. Således peger analyser fra både OECD og EU på, at den internationale økonomi, især i lande som USA, Storbritannien og Spanien, men generelt i OECD, EU og eurozonen, er gået i teknisk recession fra andet og/eller tredje kvartal 2008.

Både OECD og EU forventer, at den økonomiske recession vil vare i hvert fald til og med første halvår af 2009 (se tabel nedenfor), før væksten så småt vil vende tilbage. Recessionen har betydning for økonomien generelt og hænger sammen med:

- Manglende økonomisk aktivitet
- Dårlige regnskaber, reduktion af omkostninger etc.

- Afskedigelser og stigende arbejdsløshed
- Stagnation i privatforbrug
- Exceptionelt lav forbruger- og virksomhedstillid

Klar effekt på turismen

I begyndelsen af den finansielle krise var det uklart, hvorvidt den ville have betydning for økonomien generelt og for turismen specifikt. På nuværende tidspunkt står det dog klart, at også turismen vil blive påvirket af virksomhedernes dårlige regnskaber, den exceptionelt lave forbrugertillid, den deraf følgende stagnation i privatforbruget og den stigende arbejdsløshed. Effekten heraf vil blive belyst i det følgende.

Tabel: Prognose for pct. vækst i BNP, 3. kvartal 2008 - 4. kvartal 2010 (kilde: OECD)

	08 Q3	08 Q4	09 Q1	09 Q2	09 Q3	09 Q4	10 Q1	10 Q2	10Q3	10Q4
USA	-0,3	-2,8	-2,0	-0,8	0,6	1,2	1,7	2,1	2,7	2,9
Euro area	-0,5	-1,0	-0,8	-0,4	0,1	0,7	1,3	1,7	2,1	2,5
Total OECD	0,0	-1,4	-0,8	-0,2	0,5	1,1	1,7	2,0	2,5	2,7

Teknisk recession

Negativ betydning for turismen

2008 startede godt, men slutter negativt

I de første fem måneder af 2008 var der som helhed stadig høj vækst i verdens turisme med en fremgang på 5-7 pct. i forhold til 2007, men allerede fra juni og frem faldt væksten til under 2 pct. i forhold til 2007. Dette anses af World Tourism Organisation (WTO) som bevis for, at den økonomiske afmatning allerede før finanskrisen var begyndt at påvirke efterspørgslen inden for turismen.

Samlet set forventer WTO en vækst på 2-3 pct. for hele verden i 2008, udelukkende båret af de første fem-seks måneders positive vækst. Således vurderer langt størstedelen af 300 turismeeksperter fra hele verden, at perioden

september-december 2008 vil være værre eller meget værre end samme periode i 2007 – i gennemsnit giver de en samlet score på 90 på en skala fra 0 og 200, hvor 100 ville være lig med sidste år. Dette niveau er det laveste siden udbruddet af SARS i 2003, hvilket understreger, hvor alvorligt den aktuelle krise skal tages.

Der er faldende efterspørgsel både på det amerikanske marked, i Euro-zonen, Storbritannien og markederne i Asien, mens den foreløbige tendens er, at markeder som Rusland, Østeuropa, Mellemøsten og de nordiske lande til og med august 2008 har trodset de begyndende tegn på økonomisk afmatning.

Tabel: Pct. vækst i internationale ankomster, 2005-2009 (kilde: UNWTO)

	2005-06	2006-07	2007-08 I-VIII	2007-08 Q1	2007-08 Q2	2007-08	2008-09
Verden	5,5	6,6	3,7	8,3	2,6	2-3	0-2
Europa	5,0	4,9	1,7	5,5	1,0	1-2	0-2
Nordeuropa	7,1	2,7	0,3	7,0	-0,2	n/a	n/a

Prognose

2009 starter negativt, men slutter bedre

WTO forventer i 2009 en moderat vækst på verdensplan på mellem 0 og 2 pct. i forhold til den langsigtede gennemsnitsvækst på 4 pct. Dette skal naturligvis også ses i lyset af, at den gennemsnitlige årlige vækst i turismen fra 2004 til 2007 lød på mere end 7 pct.

Især i første halvår af 2009 vil den negative udvikling i turismen fortsætte som følge af fortsat recession, stilstand eller tilbagegang i privatforbruget samt lav forbrugertillid generelt set, men krisen vil dog påvirke udviklingen negativt gennem hele 2009.

Krisen er ikke langvarig

Flere eksperter skønner, at krisen især vil have negativ betydning for rejser til fjerne destinationer, opholdslængden og turisternes samlede forbrug i forbindelse med den enkelte rejse (value for money, høj prisbevidsthed etc.). Tidligere tiders erfaringer tyder på, at effekten af en større krise i verden kan have en varighed på op mod to et halvt år (f.eks. 9/11).

Det er dog en række eksperters vurdering, at effekten ikke vil vare lige så længe i denne omgang, da det ikke er turisters lyst til at rejse, der er påvirket, men økonomien generelt. Turismen går med andre ord et til halvandet hårdt år i møde, som dog allerede startede i juni 2008, hvorfor det som sagt er med udgangen af 2009, at en egentlig bedring kan forventes.

Krisen i luftfart forstærkes af den finansielle krise

Den krise, som luftfartsindustrien allerede var dybt nede i, er forstærket yderligere af den finansielle krise, bedst eksemplificeret af Sterlings konkurs.

Flere flyselskaber tager fly ud af drift, fordi det giver mindre tab end at flyve, hvilket betyder lavere kapacitet – som selvfølgelig har en negativ indvirkning på turismen.

Den nuværende finansielle krise har allerede resulteret i en negativ vækst i antal flyrejsende på verdensplan, mest markant er betydningen for rejseaktiviteten på de oversøiske ruter.

Undtagelsen er dog lavprisflyselskaber generelt set, som stadig oplever vækst, men dog betydeligt lavere end i de seneste år.

Den europæiske storbyturisme

Byernes eksplosive vækst sat i bero

I Europa har der de sidste to år (2005-2007) været en vækstrate på ca. 5 pct. årligt, mens der i 2008 indtil videre er en vækst på 2 pct. i forhold til 2007.

Landene i Nordeuropa har generelt haft en lavere vækst end Europa. Fra 2006 til 2007 var der således en vækst på 2,7 pct., mens der i de første otte måneder af 2008 har været en vækst på kun 0,3 pct.

Byerne i Europa er også begyndt at blive ramt af den økonomiske afmatning. Allerede fra og med juni startede tendensen med vigende vækst, når man ser på gennemsnittet af alle byer.

Den samlede vækst for et stort udvalg af europæiske byer har i de første otte måneder af 2008 været på 1,9 pct., hvilket er væsentligt mindre end de sidste tre-fire års vækstrater.

Der er dog store forskelle mellem byerne. De mest internationale byer som Amsterdam og Paris er blevet ramt først og hårdest, især på grund af meget markante fald i amerikanske overnatninger (-20% i Paris).

København blev sammen med en række andre byer ramt lidt senere på året, mens byer som Stockholm og Helsingfors, der hovedsageligt er afhængige af nationale overnatninger, vil blive ramt senere – i Stockholm er den negative vækst således først nu ved at sætte ind.

Tabel: Gennemsnitlig pct. vækst i overnatninger i europæiske byer, måned for måned (kilde: TourMIS)

	sep-07	okt-07	nov-07	dec-07	jan-08	feb-08	mar-08	apr-08	maj-08	jun-08	jul-08	aug-08
30 byer	2,3	3,2	4,8	3,7	5	10,3	0,5	2	6,5	-1,5	2,4	-1,3

Negativ vækst fra sommeren 2008

Krisen rammer også København

Krisen er allerede i gang

I København har de første tre kvartaler været præget af en negativ vækst på 0,2 pct. for Region Hovedstaden som helhed. De foreløbige tal for oktober måned peger på, at årets samlede resultat vil blive ringere endnu. På nuværende tidspunkt forventes en negativ vækst i København på -1,0 pct. for 2008 som helhed i forhold til 2007.

Som det allerede er beskrevet, så vil effekten af den økonomiske tilbagegang række et godt stykke ind i, hvis ikke hele, 2009.

For København forventer vi derfor på nuværende tidspunkt et negativt resultat for 2009 på 1-2 pct. under 2008-niveau.

Begyndende bedring fra sommeren 2009

København forventes at opleve en mindre negativ udvikling i andet halvår af 2009 sammenlignet med første halvår 2009. Det vil blandt andet ske på grund af flere store internationale events samt en begyndende vækst i efterspørgslen. Samlet set vurderer Wonderful Copenhagen, at hele 2009 vil være mærket af finanskrisens efterdønninger.

Fald fra to store markeder

Negativ vækst fra Storbritannien og USA

På markedsniveau ser det ud til, at nogle af hovedstadens store markeder vil blive berørt særligt hårdt af krisen.

USA har allerede igennem nogen tid været i recession, og forventningerne til privatforbruget i de kommende tre år er negative.

England er et af de lande i Europa, som er hårdest ramt, både i forhold til recession, stigende arbejdsløshed og svigtende forbrugertillid.

Spanien, som i de seneste år har været et af de markeder med højest vækst, vil også blive ramt hårdt, mens *Tyskland*, *Frankrig* og *Italien* også går hårdere tider i møde.

Sverige og især *Norge* er blandt de markeder i Europa, som er mindst påvirket af den økonomiske recession, men det er ikke udelukkende godt for København, da en større påvirkning ville få vores to store nærmarkeder til at foretrække nærmere destinationer. Den svenske kronas lave kurs i forhold til den danske er dog dårligt for omfanget og forbruget af svenske turister i København.

Nedenfor ses forventningerne til udviklingen i privatforbruget fra en række udvalgte lande. Som det ses, er der en næsten enslydende forventning til en samlet nedgang i privatforbruget i 2009 i forhold til 2008, hvilket hovedsageligt er baseret på den negative vækst i første halvår.

Tabel: Gennemsnitlig pct. vækst i udvalgte landes privatforbrug (kilde: EU)

	1992-2004	2005-06	2006-07	2007-08	2008-09	2009-10
Euro-zonen	n/a	2,0	1,6	0,5	0,4	1,0
Sverige	1,7	2,7	2,5	1,7	0,4	1,2
UK	3,3	1,9	2,1	1,8	-2,1	-1,1
USA	3,6	3,0	3,0	0,5	-1,6	-0,9
Tyskland	1,4	0,2	1,0	-0,5	0,2	0,7
Spanien	2,8	4,2	3,9	0,9	-0,4	0,5

Møder og krydstogter hårdest ramt

Møde- og forretningsrejsende hårdt ramt

På forretningsområdeniveau er det især individuelle forretningsrejsende og forretningsmøder, som vil blive påvirket – mange virksomheder har allerede skåret i omkostningerne til rejser, ligesom den generelle opbremsning betyder mindre mødeaktivitet. I en stor undersøgelse foretaget efter den finansielle krises foreløbige kulmination siger en tredjedel af 200 virksomheder, at de helt undgår at købe rejser.

Krydstogter ramt af aflysninger

På krydstogtområdet har der været en mindre effekt i form af rederiet Carnivals aflysning af 10 anløb i København i 2009, men de store etablerede rederier har alle givet udtryk for, at de stadig bliver i København med alle aktiviteter. Den finansielle krise kan dog både i 2009 og fremefter have to vigtige konsekvenser.

For det første kan det have den betydning, at krydstogtgæsterne bruger færre penge i land og i stedet nøjes med at bruge de "gratis" tilbud ombord.

For det andet må det forventes, at de passagerer, der starter og/eller slutter deres krydstogt i København vil bruge færre penge i byen på hotelovernatning mm.

Kongresser ikke umiddelbart i krise

På kongresområdet vil det høje antal kongresser ikke ændre sig, men det kan muligvis få betydning for antallet af delegerede, det døgnforbrug som både foreningen og de delegerede lægger i byen, omfanget af sociale aktiviteter, antallet af medrejsende, omfanget af eventuelle udstillinger osv. På længere sigt kan man forestille sig, at organisationer og foreninger vil foretrække mere prisbillige destinationer, hvilket vil gøre konkurrencen endnu vanskeligere for København.

Events kan afbøde krisen

På eventområdet kan København se frem mod et begivenhedsrigt 2009 med adskillige internationale events. Den kortsigtede effekt for enkelte af disse events kan muligvis være færre deltagere og publikummer, hvilket især gælder for World Outgames. Store internationale events som IOC kongressen, Klimatopmødet og UEFA-kongressen forventes ikke at blive påvirket af krisen deltagermæssigt.

Den langsigtede presse- og markedsføringsværdi af de mange begivenheder kan være med til at sikre København en højere vækst i 2010 og fremefter på grund af den høje eksponering – og giver dermed hovedstaden en fordel i forhold til mange af hovedstadens konkurrenter.

Københavns kapacitetsudfordring

+30 pct. værelser i 2010

Der er en betydelig udvidelse af hotel-, kongres- og "kultur"-kapacitet på vej i hovedstaden. På hotelsiden alene er der kendskab til projekter, der vil øge kapaciteten med godt 30 pct. frem til 2013. Den aktuelle krise vil dog givetvis udskyde eller aflyse nogle af projekterne.

Den ny kapacitet er positiv for vækstmulighederne på længere sigt, men på kortere sigt vil den ny kapacitet stå over for udfordringen med et vigende marked.

Det ville dog have været væsentligt mere dystert, hvis hotellerne netop var åbnet på nuværende tidspunkt. Flere eksperter forudser nemlig, at den økonomiske

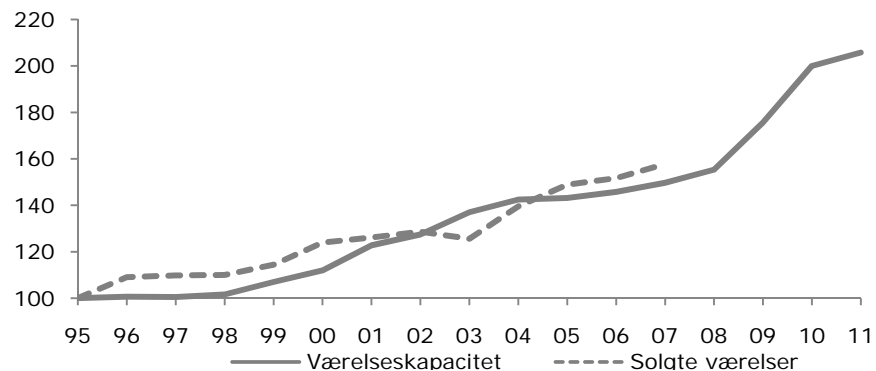
vækst igen vil være positiv fra andet halvår af 2009, hvorefter hotellerne så småt åbner.

Lavprishoteller åbner først

To hoteller, som er planlagt til at åbne allerede i andet halvår af 2009, er begge moderne, veludstyrede lavprishoteller, nemlig CabInn Ørestad og WakeUp Copenhagen. På denne vis kan den førstkommende udvidelse af værelseskapaciteten i kølvandet på en periode med negativ vækst betyde, at København får et lavprisprodukt med høj kvalitet – som ifølge eksperter er det, som turister efterspørger i tider med lavt privatforbrug.

Tabel & figur: Ny kapacitet (kilde: egen research)

NYE HOTEALLER	Kapacitet
CabInn Ørestad (2009)	700
WakeUp Copenhagen (2009)	510
Crowne Plaza Hotel (2010)	366
Tivoli Hotel (2010)	400
Steen & Strøm Field's (2010)	400
Holistic House (2010)	300
Bella Center Hotel (2011)	814
Arp Hansen III (2011)	450
Radisson SAS Scandinavia (2013)	400
Antal ny værelser	4.340

Kilder

Følgende kilder er brugt til at skrive denne rapport:

WTO, World Tourism Barometer, Volume 6, No. 3. October 2008

European Commission, Economic Forecast, Autumn 2008

OECD, Economic Projections for the US, Japan & Euro area, November 2008

Børsen (www.borsen.dk)

Travel Impact Newswire, Ed. 86, November 17, 2008

Business Travel Coalition

Official airline guide

Pandox Hotellmarknadsdag 2008

European Cities Marketing, Autumn Meeting in Nottingham, November 5-7 2008

TourMIS (www.tourmis.info)

Danmarks Statistik (www.statistikbanken.dk)